

Nederlandse vertaling Podcast van Animal Matters over de wolf in Nederland.

Interviewer : Debbie Rijnders

Gasten : Luigi Boitani en Ilpo Kojola

Interviewer: **Wolven en honden** zijn **nauw** aan elkaar **verwant**, en ze kunnen zelfs vruchtbare nakomelingen voortbrengen. Maar **wolven kunnen honden ook zien als concurrenten of zelfs als prooi**.

In welke situaties kan een wolf dan gevaarlijk zijn voor een hond?

Bij het stellen van deze vraag is het belangrijk dat we ons niet laten leiden door emoties, maar kijken **naar wat de wetenschap ons vertelt**. Alleen door ons te **richten op de feiten** kunnen we de **juiste voorzorgsmaatregelen nemen om ontmoetingen** tussen wolven en honden te **voorkomen**.

Daarom spreek ik in deze podcast met **twee wetenschappers** die ieder al **vele jaren** op hun eigen manier **aan dit onderwerp werken**:

Ilpo Kojola is **Fins emeritus-hoogleraar** onderzoek aan het **Natural Resources Institute Finland**, waar hij zich richt op de **ecologie van grote roofdieren**. Zijn **expertise** omvat **het monitoren** van populaties van **grote roofdieren**, het ontwikkelen van monitoringsmethoden, het bestuderen van hun ecologie en **het begrijpen van conflicten tussen mens en roofdier**. Hij heeft **uitgebreid onderzoek** gedaan naar **wolven en honden**.

En **Luigi Boitani**, een van **Europa's meest ervaren wolvenecologen**. **Sinds 1972** wijdt hij zijn werk aan **de ecologie en bescherming van wolven**. Hij is betrokken geweest bij **Europees beleid, wetenschappelijk onderzoek** en recente rapporten over zogenoemd **brutaal wolvengedrag**. Hij is ook **voorzitter** van het **Large Carnivore Initiative for Europe** en heeft samen met **David Mech bijgedragen aan publicaties voor de International Union for Conservation of Nature**, waaronder werk rond de Rode Lijst van soorten.

Welkom Ilpo, welkom Luigi.

In de literatuur wordt het volgen van honden door wolven nauwelijks als een aparte categorie beschreven. In **Sellingen** is een **manlijke wolf** aanwezig die zowel vorig jaar als dit jaar **honden volgt**. Hij **snuffelt** zelfs **onder hun staarten**.

Herkennen jullie dit soort gedrag?

Kojola: **Jazeker**. In **sommige zeldzame gevallen** kunnen **ontmoetingen tussen wolf en hond leiden tot paarvorming**. We hebben daar een paar voorbeelden van gehad toen wolven zich in Finland opnieuw begonnen te vestigen. Wat ik heb ontdekt is dat het paartje meestal bestaat uit een vrouwelijke wolf en een mannelijke hond, maar natuurlijk kan het ook een mannelijke wolf en een vrouwelijke hond zijn.

Interviewer: Heb jij hier eerder van gehoord, Luigi?

Boitani: Ja. Ik zou **niet** zeggen **dat het vaak voorkomt**, maar we hebben **zeker meerdere gevallen** waargenomen van **mannelijke honden die een loops vrouwtjeswolf volgen** en daadwerkelijk met haar **paren tijdens het paarseizoen**. Dat duurde meestal niet langer dan het paarseizoen.

Kojola: We hebben één geval **in Finland** gehad met een **mannelijke wolf** en een **vrouwelijke hond**. Ze kregen een **nest midden in de winter** in West-Finland, waar de **eerste wolven vanuit het oosten** heen trokken. In die tijd hadden wolven grote moeite om soortgenoten te vinden in de herfst. Daarom **paarden ze soms ook met honden**.

Boitani: We hadden **ook** een geval **vlak bij Rome** waarbij een **vrouwelijke wolf** paarde **met een grote herdershond**, en na de paring **kregen ze een nest** en bleef de hond bij het vrouwtje leven. **De roedel** bleef minstens **drie of vier jaar** bestaan.

Interviewer: Geeft dat problemen, in de zin dat de hond gewend is aan mensen en de welpen kan **leren dat mensen niet zo eng zijn?**

Boitani: Ja. Dat kan gebeuren. **Zeker.** Als **algemene boodschap** zou ik zeggen dat we moeten **oppassen om dingen te simpel en schematisch te bekijken**. Er **kan van alles gebeuren wanneer wolven en honden elkaar ontmoeten**: van elkaar doden, tot paren en samen in een roedel blijven leven voor langere tijd. Al deze mogelijkheden moeten eigenlijk als normaal worden beschouwd.

Kojola: Als we kijken naar **twee of drie hybriden** die we **nu in Finland** hebben, dan **gedragen** die zich **als echte wolven**. Er is **geen verschil**.

Interviewer: Ilpo, ik heb je rapport gelezen. “Jachthonden lopen het grootste risico om door wolven te worden aangevallen nabij territoriumgrenzen van wolven”, 2019. Ik heb een paar vragen. **Waarom zijn jachthonden zo vaak slachtoffer?**

Kojola: In Finland **lopen honden tijdens de jacht los**, en dat is waarom ze **zo vaak slachtoffer** zijn.

Interviewer: En bijna de helft van de aanvallen, ongeveer 45%, gebeurt in een kleiner deel van het gebied, de grenszone. Hoe verklaar je dat?

Kojola: Op dit moment ben ik eerlijk gezegd nogal sceptisch over dat resultaat. Of we dit kunnen verklaren vanuit het gedrag van wolven tegenover naburige wolven, zoals uit Noord-Amerikaanse studies over territoriale verdediging, is twijfelachtig en kan onjuist zijn. Dat komt doordat lokale jagers daar mogelijk weten waar de kerngebieden van wolventerritoria liggen en daardoor, tot op zekere hoogte, het gebruik van honden in die kerngebieden vermijden.

Interviewer: Zou het delen van GPS-gegevens van wolven, zoals in Finland gebeurt, ook kunnen helpen in een land als Nederland om conflicten te voorkomen?

Kojola: Het kan tot op zekere hoogte helpen, maar ervaringen uit Finland laten zien dat het geen volledige bescherming biedt tegen aanvallen op honden. **Openbare informatie over GPS-gezenderde wolven verminderde het aantal aanvallen enigszins**, omdat jagers het gebruik van honden vermeden binnen vijf-bij-vijf kilometer vakken waar gezenderde wolven zich bevonden. Zoals je hoort ben ik een beetje sceptisch, en ik vraag me af hoeveel het in Nederland zou helpen, maar misschien.

Interviewer: Luigi, informeren jullie in Italië het publiek over waar wolven zich bevinden?

Boitani: Eigenlijk niet, maar we doen ook geen moeite om die informatie te verbergen. Er is simpelweg geen communicatie over. **Wolven zijn overal in Italië**. Het zou dus eigenlijk geen groot verschil maken om te communiceren waar ze zijn, of er nu een gezenderd dier is of niet.

Interviewer: In een ander rapport van jou, Ilpo, "Wolf attacks on hunting dogs are negatively related to prey abundance in Finland" uit 2023, blijkt dat wolven minder honden aanvallen wanneer er voldoende wilde prooidieren zijn, zoals herten. Betekent dat dat **conflicten met honden vooral een voedselprobleem** zijn?

Kojola: Ja, **op een bepaalde manier wel**. In Zuidwest-Finland zijn aanvallen op jachthonden slechts sporadisch. Ze zijn zeer zeldzaam. Wolven kunnen daar profiteren van een hoge dichtheid aan herten, met name witstaartherten van Amerikaanse oorsprong en ook reeën. In Oost-Finland daarentegen, waar de meeste aanvallen op jachthonden plaatsvinden, is de eland vaak het enige hoefdier. En die komt in relatief lage dichtheden voor. Dat is niet alleen een voedselprobleem veroorzaakt door mensen. De belangrijkste prooi buiten het rendiergebied is de eland, die groot is en moeilijker te vangen dan herten. Het is **enigszins begrijpelijk dat wolven in Oost-Finland gemotiveerd zijn om een hond te doden** die bij elanden blaft. Overigens zijn aanvallen op honden ook zeldzaam in rendierhouderijgebieden, waar vrij rondlopende rendieren in hoge dichtheden voorkomen..

Interviewer: Uit je onderzoek blijkt ook dat **wolven soms honden doden als concurrenten**. In Nederland leven wolven en honden dicht bij elkaar. We hebben **1,7 miljoen honden**. Is **territoriaal gedrag in zo'n land waarschijnlijker dan voedseltekort**?

Kojola: Vaak is de **eerste motivatie** van de wolf het **uitschakelen van een potentiële concurrent**. Maar **waarom zou hij het vlees dan niet ook opeten? Sommige wolven kunnen honden dus ook primair als prooi beschouwen**, vooral wanneer ze vaak loslopende honden tegenkomen.

Boitani: Daar ben ik het **volledig mee eens**. Het is heel **moeilijk om competitie, voedselpredatie en paringsconflicten van elkaar te scheiden**. Het is meestal een mengeling van situaties. Het hangt ook sterk af van het soort hond. Een kleine hond is iets anders dan een grote. Een agressieve hond die weerstand biedt is weer iets anders. **Dieren die meteen weglopen worden vaak direct prooi**, omdat **wolven instinctief**

achter rennende dieren aan gaan. We moeten dit met een open blik bekijken en accepteren dat **veel factoren tegelijk een rol spelen**.

Kojola: Eens! Het is zeer afhankelijk van de situatie.

Interviewer: Tot nu toe hebben we **meerdere incidenten gehad in Nederland**. De wolvenpopulatie groeit en we hebben 1,7 miljoen honden. Gaat dat wel goed samen?

Boitani: Het is **vooral een kwestie van statistiek**. Met **meer honden en meer wolven neemt de kans op ontmoetingen toe**. Ik kan **met zekerheid voorspellen dat het aantal ontmoetingen zal toenemen en dus ook het aantal honden dat wordt gedood**. Maar dat is simpelweg een kwestie van aantallen.

Kojola: Ik ben het daarmee **eens**, al zal het misschien **niet lineair toenemen als mensen hun honden beter gaan beschermen**. Ik zal me hier nog eens verder in verdiepen.

Interviewer: Ilpo, in je onderzoek uit 2004 beschrijf je dat wolven soms doelbewust erven en tuinen binnengaan om honden te doden. Hoe uitzonderlijk is dat gedrag? En als de hond niet opgegeten wordt, wat is dat een verklaring voor dit gedrag? Waarom komen wolven in tuinen, zo dicht bij mensen om honden te doden?

Kojola: **We hebben inderdaad een aantal gevallen gehad waarbij wolven of wolvenroedels herhaaldelijk erven bezochten en honden doodden**. In die studie met slechts zes territoria was er één specifieke roedel die dit deed. We konden **geen logische verklaring vinden** waarom die roedel zo anders was, maar één mogelijke verklaring, die we niet in het artikel hebben genoemd, is dat er geen volwassen mannetje in die roedel zat. Bovendien werd die roedel voortdurend gevolgd door jagers, wat verstorend kan hebben gewerkt. Dat zou ook een verklaring kunnen zijn.

Interviewer: De wolven waren dus gezenderd, waardoor je wist waar ze waren?

Kojola: Ja.

Interviewer: Als wolven zo dicht bij gebouwen komen, verliezen ze dan hun angst voor mensen?

Kojola: Alleen 's nachts.

Boitani: Dit gebeurt alleen 's nachts. **Wolven zijn intelligente en passen zich zeer gemakkelijk aan**. Ze **leren snel waar ze zonder risico kunnen komen**. Het is niet verbazingwekkend dat ze dicht bij mensen worden gezien. Waarom niet? **Als er iets te eten is, komen ze**. En wanneer doen ze dat? Wanneer dat het minst gevaarlijk is: 's nachts.

In Italië zeiden mensen vroeger: in de winter komen wolven vanuit de bergen naar de dorpen. Men zei dat omdat men in de winter de sporen in de sneeuw zag. Maar toen we GPS tracking gebruikten, zagen we dat ze dat elke nacht deden, zomer en winter. Ze

komen gewoon. **Als er voedsel is, nemen ze het. En als dat voedsel een hond is, dan doden ze die.** Het slechtste wat je kunt doen is een hond 's nachts buiten aan een ketting leggen. Dat is eigenlijk het aanbieden van voedsel aan wolven. De hond kan niet vluchten, hij kan zich niet verdedigen omdat hij vast aan de ketting zit. En de wolf komt en doodt de hond. De beste oplossing is de hond 's nachts binnenhalen. Dan komt de wolf alleen rondsnuffelen, maar is er niks voor hem te vinden.

Interviewer: Ik heb filmpjes gezien waarin wolven een erf opkomen en honden doden. Sommige mensen zeggen dat dieren niet kunnen veinzen, maar ik zie in **sommige filmpjes een wolf die zich vriendelijk voordoet.** Hij benadert de hond op een vriendelijke manier. En dan, **wanneer hij dichtbij de hond is, grijpt hij de hond en laat niet meer los.** Ben je het met me eens dat hij vriendelijkheid veinst?

Kojola: Dat heb ik vaker van jagers gehoord. Het kan gebeuren. **Wolven lokken soms honden dichtbij, net zoals ze soms honden verleiden om naar de rand van het bos te komen.**

Interviewer: Als wolven zo dichtbij komen en onze huisdieren grijpen, **zien wolven dorpen en onze tuinen dan als jachtgebied?**

Kojola: Zoals Luigi al zei: **wolven zijn slimme opportunisten.** Ze kunnen in woongebieden voedsel vinden zonder risico's. De wolven in Nederland komen grotendeels uit Duitsland, waar ze gewend zijn aan sterk door mensen beïnvloede landschappen. **Ze weten dus al hoe ze met menselijke activiteiten moeten omgaan.** Ik voorspelde 25 jaar geleden dat wolven zich nooit in Zuidwest-Finland zouden vestigen vanwege de hoge bevolkingsdichtheid. Ik had het volledig mis. Sommige mensen herinneren mij nog altijd aan die verkeerde voorspelling. Meer dan 50% van de Finse wolven leeft daar in dat dichtbevolkte gebied. En profiteren zo ook van het grote voedselaanbod en de bescherming tegen stroperij. Want stroperij komt minder voor in dichtbevolkte gebieden.

Interviewer: In een vorige podcast zei jij, Luigi toen mensen vroegen of wolven naar het centrum van Amsterdam kunnen komen: waarom niet?

Boitani: Zeker. Wat ik eigenlijk wil zeggen is: **waarom zouden we het woord jachtgebied niet veranderen,** aangezien wolven niet noodzakelijkerwijs jagen. **Ik zou foerageergebied zeggen of voedsel zoekgebied,** omdat ze daar voedsel kunnen vinden zonder daadwerkelijk te jagen. **Dat is een veel betere benaming.**

Interviewer: Als je te maken hebt met een wolf die als individu is herkend, bijvoorbeeld via DNA, wat moet je dan doen met een wolf die erven binnengaat? Of **is het simpelweg de verantwoordelijkheid van de mensen die daar wonen om hun hond niet buiten te laten?**

Boitani: Precies. Als je **in een land woont waar wolven leven, moet je preventieve maatregelen nemen.** Haal je hond naar binnen, **weg van de mogelijkheid dat een**

wolf hem achterna zit. Dat is jouw verantwoordelijkheid. Dat is de enige preventieve maatregel die je kunt nemen.

Kojola: Ja. Vanuit Fins perspectief moet ik zeggen dat mensen in Finland hoge hekken rond hun erven hebben. De hekken zijn gemaakt van sterk metaal, of ze halen honden 's nachts naar binnen. **Daardoor zijn incidenten op erven tegenwoordig opmerkelijk veel minder voorkomend dan twintig jaar geleden.** Maar als de primaire rol van de hond is om 's nachts het huis te bewaken, dan moet daar natuurlijk iets anders voor worden bedacht.”

Interviewer: We hebben veel katten in Nederland. Zijn zij ook prooi voor wolven?

Boitani: Die zijn ook makkelijke prooi. **Wolven doden graag katten.**

Interviewer: Dus idealiter houd je katten ook 's nachts binnen?

Boitani: Ja, zeker!

Interviewer: Er is een studie, “Human decision making as a key factor in the risk of wolf–dog interactions during outdoor activities”. **Die studie laat zien dat hoe verder een hond van zijn eigenaar verwijderd is, hoe groter het risico op interactie met wolven.** Is dus het belangrijkste wat elke hondenbezitter kan doen, **de hond aangelijnd houden in wolvengebied?**

Kojola: Ja, eens!.

Boitani: Ja, als je de hond aangelijnd houdt en dicht bij je laat, is hij veel veiliger, omdat wolven bang zijn voor mensen.

Interviewer: Sommige wolven in Nederland zijn niet bang voor mensen. Ze komen dichtbij, ook bij honden aan de lijn. **En wat dan?** Moet je dan niet meer in dat gebied gaan wandelen, of zo?

Boitani: Ik vind het moeilijk om die vraag te beantwoorden zonder de context te kennen. Het antwoord verandert namelijk afhankelijk van de lokale situatie. Dat kan variëren van het verwijderen van een wolf die duidelijk te veel zelfvertrouwen heeft, tot het nemen van preventieve maatregelen, zoals het dicht bij je houden van je hond. Er is dus een reeks aan mogelijke reacties, afhankelijk van de context.

Interviewer: Ik heb een rapport gelezen, **Identification of hotspots and variables associated with lethal wolf–dog interactions, uit januari 2025.** Jij was daarbij betrokken, Ilpo, en wat mij verbaasde zijn alle tegenstrijdigheden in het rapport.

Kojola: Oh, dit is zo sterk afhankelijk van specifieke gevallen in Finland. Wat is één voorbeeld in een situatie waarin de wolvenpopulatie in omvang toeneemt? Ik kan uitleggen wat er in deze eeuw in Finland is gebeurd:

Het **jaarlijkse aantal aanvallen is ongeveer verdubbeld: van ongeveer 20–25 naar 40–50 gedode honden per jaar**. Tegelijkertijd is de wolvenpopulatie gegroeid van ongeveer 100 naar 500 dieren.

En ik denk dat er **twee veranderingen** zijn geweest in de Finse situatie. Ten eerste: toen wolven zich opnieuw in Finland begonnen te vestigen in het midden van de jaren negentig, eerst in het meest oostelijke deel van Finland, waren **mensen niet voorbereid** op de terugkeer van wolven. In die periode doodden wolven veel honden op erven en in tuinen. **Waarschijnlijk waren die wolven goed 'getraind' in het doden van honden in Rusland, waar ze vandaan kwamen**, omdat daar veel verwilderde honden, zwerfhonden en loslopende honden voorkomen.

Maar **nu is de situatie in Finland anders**. Lokale **mensen in Oost-Finland beschermen hun erven veel beter**. En een andere verklaring is dat wolven zich hebben uitgebreid naar Zuidwest-Finland, **waar de bevolkingsdichtheid hoger is en aanvallen op honden zeer zeldzaam zijn**.

Dat is de Finse situatie. De aanvallen zijn dus slechts vrij mild toegenomen in verhouding tot de totale wolvenpopulatie.

Interviewer: Dat klinkt logisch. Wil jij daar nog iets over zeggen, Luigi?

Boitani: De studie waar je naar verwijst is een heel goed voorbeeld van wat ik eerder al zei: dat **de uitkomst van een ontmoeting tussen wolven en honden sterk afhankelijk is van de context, en dat we dus niet heel erg kunnen generaliseren**.

Interviewer: Ik probeer sommige mensen in Nederland gerust te stellen over dit probleem. Daarom één cruciale vraag: kan het zo zijn dat landen waar schade door wolven wordt gecompenseerd, meer meldingen hebben, waardoor **het probleem groter lijkt dan het in werkelijkheid is?**

Boitani: Dat is **moeilijk te zeggen**, want ten eerste wordt compensatie vrijwel overal betaald, maar met verschillende regels. In sommige gebieden wordt alles volledig vergoed, in andere gebieden is compensatie afhankelijk van het toepassen van preventieve maatregelen. Dus opnieuw: het is **heel, heel moeilijk om gegevens over conflicten en compensatie tussen landen te vergelijken**.

En zelfs binnen één land heb je soms verschillende regio's of provincies met verschillende regels, waardoor vergelijken erg lastig is. Het enige wat je eigenlijk kunt doen, is dezelfde gegevens gebruiken, van hetzelfde land en dezelfde plek, over een langere tijd, zodat je veranderingen in de tijd kunt vergelijken. Dat is nuttige informatie, maar ik zou daar niet verder in gaan.

Kojola: Ik zou zeggen dat volledige compensatie, gecombineerd met openbare studies zoals we die in Finland hebben, veel publieke aandacht op het onderwerp vestigt en waarschijnlijk maakt dat veel mensen het probleem groter inschatten dan het in werkelijkheid is.

Maar aan de andere kant vind ik ook dat **mensen open toegang moeten hebben tot**

de statistieken, bijvoorbeeld om complottheorieën tegen te gaan, over beheerders of overheidsbeleid dat het probleem zou bagatelliseren. **Mensen zouden zoveel mogelijk moeten weten**, vind ik.

Interviewer: Wat weten we nog niet écht over interacties tussen wolven en honden, en **wat zou het belangrijkste vervolgonderzoek moeten zijn?**

Boitani: Ik zou zeggen dat **elk land hier zijn eigen onderzoeksprogramma** voor zou moeten hebben. Lokaal kunnen daarna verschillende onderzoeksvragen spelen. In **sommige gebieden** moet je je richten op **de ecologie van wolven**. In **andere gebieden** kun je je beter richten op het **gedrag van hondenbezitters**. Dat zijn dus compleet verschillende onderwerpen.

Afhankelijk van de lokale situatie heb je dus verschillend onderzoek en verschillende vragen die beantwoord moeten worden.

Kojola: Ja. En zoals Luigi zei: **het is heel context-specifiek**. Maar **specifieke vragen** kunnen bijvoorbeeld zijn: **wanneer wolven geboren zijn in een roedel die honden doodt, of er dan generatie-effecten optreden in risicogedrag**.

En we weten natuurlijk ook nog onvoldoende hoe hun status binnen de roedel meespeelt: of het een levensvatbare familieroedel is, of een paar, of een solitaire wolf, enzovoort.

We hebben een eerste indruk dat wolvenparen die zich net in een gebied vestigen en een nieuw territorium vormen, mogelijk juist heel actief of effectief zijn in het doden van honden in zo'n nieuw gebied.

Interviewer: Wat ik interessant vind, is dat **wolven in Finland** uit Rusland kwamen, waar ze **gewend waren om verwilderde honden te doden**.

Kojola: Ja.

Interviewer: Dat is waarschijnlijk **anders dan bij de wolven die Nederland binnenkomen**, die uit Duitsland komen, waar **weinig verwilderde honden** rondlopen. Hebben jullie **veel verwilderde honden in Italië, Luigi?**

Boitani: Veel. **Laten we ze vrij rondlopende honden noemen**, want het is een mix van zwerfhonden, verwilderde honden en ook veel honden met een eigenaar die ze gewoon los laat lopen. Dit komt vooral veel voor in gebieden met een milder klimaat, zoals **in Midden- en Zuid-Italië**. Het resultaat van deze interacties **hangt ook sterk af van het hondenras**. In Midden- en Zuid-Italië bijvoorbeeld zijn de meeste vrij rondlopende honden grote waakhonden. En als die in groepen van twee, vier, vijf, zes of zeven lopen, dan is het voor een wolf niet zo makkelijk om ze te doden. Dus opnieuw: **het hangt af van het ras, het aantal, de context, de geografie, en alles eromheen**.

Interviewer: Dat klinkt logisch.

Kojola: In **Rusland en Karelië**, waar ongeveer 300.000 mensen wonen, **doden wolven meer dan 100 honden per jaar**, en daar zijn **loslopende honden extreem talrijk**.

Interviewer: Dat is veel!

Kojola: Ja.

Interviewer: Ilpo, jij noemde dat toen **wolven voor het eerst terugkeerden in Finland, er veel honden werden gedood**. Mensen moesten leren hoe ze hun honden konden beschermen, hoe ze hun tuinen “wolfproof” konden maken en honden aan de lijn houden. **Denk je dat in landen waar wolven voor het eerst terug zijn, zoals Nederland, mensen het gevaar onderschatten of overschatten?** Wat denk jij dat het algemene beeld is?

Kojola: In Finland onderschatten mensen in de eerste jaren na de terugkeer van **wolven het risico**. Maar ze leerden relatief snel. Maar toch duurde het vele jaren, misschien vijf tot tien jaar, voordat mensen effectieve hoge hekken rond erven bouwden voor honden, enzovoort.

Interviewer: En hoe is dat momenteel in Italië, Luigi? **Beschermen mensen hun honden voldoende?**

Boitani: Nee, dat doen ze niet. En inderdaad vallen er zo nu en dan slachtoffers. Ik denk niet dat de aanwezigheid van wolven het gedrag van mensen echt veel heeft veranderd.

Interviewer: Ik moet zeggen dat als ik hier in mijn eigen omgeving naar hondeneigenaren kijk, omdat we hier **een wolf hebben die honden volgt**. De lokale overheid zegt: houd de hond aan de lijn, wees je ervan bewust dat je in wolvengebied wandelt. En het verbaast me: mensen laten hun hond gewoon loslopen. En dan hebben we het over kleine honden. **Op de een of andere manier begrijpen de mensen het risico niet.**

Boitani: Mensen begrijpen het gevaar niet, of ze nemen bewust het risico. De rol van de overheid is om mensen te waarschuwen en te leren wat ze moeten doen, en dat is het. Als mensen daarna alsnog met 200 kilometer per uur over de snelweg willen rijden, kun je niet veel meer doen.

Interviewer: Zijn er **succesvolle beleidsmaatregelen uit landen als Finland of Italië** die ook in Nederland zouden kunnen werken? **Wat kunnen politici doen?**

Kojola: Ik denk dat **informatiecampagnes over risico's en beschermingsmaatregelen erg effectief zijn, in ieder geval in Finland.**

Boitani: Ja. **Hetzelfde geldt voor Italië.** Ik denk dat **informatie het enige is wat je kunt doen, en het is nooit voldoende. Correcte informatie, trouwens. En het bestrijden van nepnieuws** en dat soort dingen.

Interviewer: Als je iets tegen het Nederlandse publiek zou mogen zeggen, wat zou dat dan zijn?

Kojola: Ik zou zeggen: **bescherm je honden zo goed mogelijk**. Als je in wolvengebied bent, in het leefgebied van wolven, **is het goed om proactief te zijn**. Wolven breiden zich uit en nemen toe in Nederland, net zoals ze dat hebben gedaan in Duitsland, Frankrijk en veel andere Europese landen.

Interviewer: Oké, dank je wel. Luigi, wil jij daar nog iets aan toevoegen?

Boitani: Niet echt veel meer dan wat we al hebben gezegd. Ik denk dat er ook een **verantwoordelijkheid ligt bij de centrale overheid**, nationaal of provinciaal, en dat is om **een duidelijk plan** te hebben. Zo'n **plan is nodig** omdat het **mensen zekerheid geeft**. Het **definieert het kader** waarbinnen mensen moeten handelen. Er moet een **duidelijk plan** zijn **van de overheid**, en **manieren om dat plan te handhaven**. Maar daarnaast is er ook **individuele verantwoordelijkheid**. **Mensen** moeten **zich consistent gedragen binnen dat kader: regels volgen, honden op de juiste manier houden, en hun gedrag aanpassen tijdens het wandelen**.

Het delen van verantwoordelijkheid tussen alle betrokken partijen is ontzettend belangrijk. En dat moet heel duidelijk worden gemaakt, anders blijven we elkaar beschuldigen zonder iets werkelijk op te lossen.

Interviewer: Mooie slotwoorden. Ilpo, dankjewel. Luigi, dankjewel.

Boitani en Kojola: Dankjewel!